

“Чăваш хăрарамĕ” ирттернĕ конкурс ёçсене Светлана Асамат баян кала-калах хакланă • 2 стр.

ХЫПАР

1997 çулхи январён
30-мĕшĕнче тухма пүçланă

22(944) №,
2016,
çëртме/июнь,
11
Хаке
иреклĕ.
16+

Анне, аппа та йăмăк, мăшăр... Эсир пуртан кил-çуртăмăшă

Чăваш ХЕРАРАМЕ

Хаçата электронлă адреспа та çыру çырма пултаратăп: zuwxeraram@mail.ru.

ÇАЛТАР ҪҮПСИ

Йăла-йĕркене кам упрĕ?

- Мĕн пăшăрхантараты
ма мана паян? Ялсенче хă-
лах чăвашла калаçманшăн
кулянатăп. Ял ачисем тă-
ван сăмахпа пуплемесçĕ-
cke. Вĕрентекенĕсем те...

Пĕлтĕр Куславка рай-
онĕнчи Елчĕк ялне уява кай-
нăчĕ. Ял халăхĕ пурнать-
çке унта, анчах тухса кала-
çакансем пурте вырăсла
саламларĕç. Пĕринчен те
пĕр чăваш сăмахĕ илтей-
мерĕмĕр. Эпир çеç ашă сă-
махене тăван чĕлхепе янă-
раттарăтмăр. Паян та çавă аспан тухмасть.

Те айван эпир - мĕн пуррине упрама пĕлмestпĕр,
те вăтăнатпăр.

Чăвашла калаçма пулатех ёнтĕ, тăрăшмас-
тăр çеç. Фольклор ушкăнне çурекенсем чă-
вашла юрлаççë-ха, анчах пĕр-пĕринне вырăс-
ла хутшăнаççĕ! Кéçĕнисем çеç мар, аслисем те
çапла. Комсомольски районĕнчи «Каçал» фольклор
ушкăнне Турцине кайма тиврĕ пĕлтĕр. Вĕсенчен
те тĕлĕттĕм. Ачисемпе телефонна вырăсла анчах
пакăлтатаççĕ. Комсомольски хула та мар-çке, сала.
Элĕк те çавах - вырăсла калаçать. Шăмăршă пир-
ки каламастăп та...

Чăваш чĕлхине хисеплеменни куç кĕрет. Чăваш
юри кăна мар, çĕлхи те пĕтет. Фольклор пирки ка-
лас пулсан, ушкăнсем ийрекелесе-тытса пыракан-
сем пурте - аслăрах çултисем. Çамрăкисем те -
хĕрĕхре. Вĕсем хыçăн йăла-йĕркене кам сыхласа-
вĕрентсе пырĕши? Тупрана кам упрĕ?

Регионсен хушшинчи «Пĕчĕк çеç путене» ачасен
фольклор фестивальне 1990 çултапна ирттеретпĕр.
Виçë çulta пĕрре пулатчĕ вăл, çакă сайра пек туй-
ăнат. Ана малашне икë çulta пĕрре ирттермелле.
Фольклор шăпи пăшăрхантараты мана.

Паллах, эпир çеç çак лару-тăрăва улăштарай-
мас-тăр, патшалăх шайĕнче пысăк тĕрев кирлĕ.

Воспитани чи малтан çемьерен тухать. Чĕлхене
юратасси те атте-аннерен куçать. Анчах паян ас-
лисем пучĕнче урăх ыйтусем: пĕрисен ёçлемелле,
теприсен ёçмелле. Ашшë-амăшë уясан тăван хă-
лахă хисеплекенсемех çитĕнчĕç, каппайлансан
кéçĕнисем те курнăçланасçе паллах. Пĕлû парас
тĕллеве шкулсем пурнăçланине шута илсе вĕсене
шанас килет. Анчах вĕрентекенсем те... чунĕпе чă-
ваш мар.

Светлана
ЛАВРЕНТЬЕВА,
РФ тата ЧР
культурăн тава
тивб л  еçчене

- Патарьел тăрăхĕнчи хуçалăхсене
пăрлă çумăр шар кăтартнă.
Тепикассисен чей вĕртме те
шыв çук **4 стр.**
- Чăваш ачи Çёнтерү парадне
хутшăннă **5 стр.**
- Чăх... ýсёret **8 стр.**
- Хитре хĕрсене – тĕрмене **11 стр.**

Елена АТАМАНОВА сăнкуçорчеке.

Хирти Выçли тĕррисем

- Тахсан кĕтү каясса кăна кĕтсе тăрат-
тăм. Пушă сасси илтсөнхе ёнене кăлар-
са яраттăм та тутлă ыйха путаттăм. Хуня-
ма çук - вăрçакан çук, хуп турттар кăна...
Үкĕнеттĕп халь, кахалланса мĕн чухлĕ вă-
хăта сая янă çавăн чухне. Тĕрлеме тытăн-
нăранпа ыйхă çинчен пачах мантăм. Çур
çĕр варринче тăратса лартсан та алла
йĕлле çип тытма пултаратăп. Йăлт «чи-
лесе» кайрăм мар-и, апат пĕçернĕ хушăра
та темиçе çĕвĕ тă пулин тума ёлкĕртĕп.
Упăшка, ывăл килтэ çук чухне выльхă
вăр-вар шăваратăп, тислĕкне тасататăп
та - пүçланă ёçе малалла тăсатăп. Акă
вĕсем - Хирти Выçли тĕррисем, - паллаш-
тарать Каçал тăрăхĕнче пурнăкан Лари-
са Васильева.
Мăшăрĕ тă ёнланатть ёна. Кил кар-

тинче ёçленине курсан: «Кĕр-ха пурте,
тĕрле айта, эпĕ кунта хамах», - хăва-
ласах ярать чылай чухне. Кил хуçине
те килешеççе арăмĕн ёçсем, картина-
сем çинчен куçне илеймесçér вăрах пăх-
са тăрать-мĕн арçын. Тĕрлĕ тесен, уйн
вăйĕ тă сахал мар-çке вĕсенче. Влади-
мир Валентинович картишĕнчи ёçсенчен
пушансан çурçĕрченех мăшăрне тутăр
сۇтме пулăшать.

ҪЫРĂНТАРУ - 2016

2016 çулăн II çурринче илсе тăмашкăн "Хыпар" Издательство çурчĕн кăларăмĕсene
кашни çыхăну уйрăмĕнчех ҫырăнтараççе. "Хыпар" - 736,02 тенк, "Хыпар-эрнекун" -
338,34 тенк, «Чăваш хăрарамĕ» - 354,42 тенк.

Çавăн пекех пирĕн кăларăмсene "Советская Чувашия" хăçатăн киоскĕсенче тă ҫырăнтараççе.

Ҫанталăк

кăнтăрла çĕрле

11.06	+21	+12	
12.06	+21	+13	
13.06	+19	+12	
14.06	+20	+14	
15.06	+20	+13	
16.06	+25	+14	
17.06	+25	+17	

УЯВ

Ҫырăнампăр хаçата, туслăх пытăр-и малта?

• СЕНТЕРҮЧЕСЕНЕ МИХАИЛ АРЛАНОВ САЛАМЛАРĘ.

Сентерүчесене чыслама çак кунсанче Пичет çуртне йыхравларăмп. Хĕрү ёç тапхăрэнче – ялта çулла ёç сахал-и – кун чухлĕ çын кипессе редакци ёçченесен шанманчĕ. Вăкăта шеллемесер ытти авторпа паллашма, йышла савăнма кăмăл тунишĕн тĕпĕр хутчен тав сире!

Кăларăмăн хастар авторесене пĕрле пухни питек тă пĕлтерĕшлĕ. Пĕр-пĕрне хасатри статьясенчен çеç пĕлесçë-кĕ. «Акă кам иккен Тусли!» «Пукаш, Лисаппа Тули эсир-и-ха?» – паллашрĕç пĕр-пĕринпе тусмăрсем.

Статьясене «Маруç» тесе алă пусакан хĕрапам Комсомольски районенчи Юнтапа ялĕнче пурăнат. Уява мăнуке-пе Софийăпа тата усрava илнĕ хĕрĕпе Настьла çитрë вăл. Мария Козлова сăвă-такмак хайлать. Хатĕр кĕвĕсем валли çĕнĕ йĕркесем рифмăлат тă пурнăча сăнлакан-пittлекен питек тă илемлĕ юрăсем пулса тухаççë. Уйрăмак ял хусахене халалласа çырни уява пухнисен кăмăлĕсene үсрë.

Вăрнар районенчи Пăвайальтен килнĕ Анна Пескова тă /3-мĕш вырăн/ та камаклама-юрлама ёста. Редакции чĕннишĕн хавхаланнăскер хайнене валли ятарласа çĕллĕтернĕ чăваш кĕпине килчĕ. Хăнана чăн тус-тăванăн патнек пустарăннă вăл – пушă алăпа мар,

• Уяран фотопортаж – «Чăваш хĕрапаме» «Одноклассники» сайтенчи ушкăненче.

«Чăваш хĕрапаме» хаçат тусесен хушшинче иртнĕ çулан вĕçençе такмаксен конкурсне пĕлтернĕчĕ. Ана пĕтĕмлетнине, çентерүчесен яçене хаçатра çырса пĕлтернĕчĕ.

рăм. Вăсene te кун çuti кăтартасшăн. Сентервăри качи Анатолий Максимов/Пукаш/ вара пухнисене конкурса тăратнă хайлавсene – такмаксene ёнтĕ – асăнмалăх пĕр кĕнекене пухма сĕнч. Унла ыттисем тă килĕшрĕç.

Муркаш районенчи Елена Никитина /1-мĕш вырăн/ кăмăл-туйамне сăвă çырса лăплантарнине мăшăрĕ, тен, сисмest te. Пурнăç түнтрлĕхĕсем çинче чарăнса тăчĕ вăл. Вăсene курса чунĕ пăлханнă самантра алла калем тытăх хĕрапам. Сăмах май, хастар авторăмп пирĕн пата тăтăшах çырат. Çавна май пирĕн ана хушма ят сĕнес килчĕ. Елена Лантăш. Хайнен килĕшсепе унăн хайлăвсene шăпах çак ятпа кăмăлласах пичетлĕп.

Конкурса тăратнă ёçсене ЧР искуствăсен тава тивĕçлĕ деятел, Ульянovsk облаçen культурăн тава тивĕçлĕ ёçчене Светлана Асамат сăвăç, юрăç пахаларăп.

– Конкурса такмаксен тесе палăртнăран эпĕ вĕсene сăвă пек мар, шăпах çак шайра хакларăм. Вăсемпе паллашнă чухне тă кĕвĕлесех, баян туртса юрласах вуларăм, – терĕ Светлана Васильевна.

Пирĕн тĕп туре уява тă хутшанч. Баян-тусе пилемлĕ чăваш кĕввисемпе савăнтарçă. Чăн-чăн чăваш хĕрапамен çи-пуçепе пуйнлатрĕ вăл пирĕн кĕрекене.

«Хыпар» Издательство çурчĕн директоре-тĕп редакторе Михаил Арланов тата унăн заместител Геннадий Максимов «Хыпар» сурчĕн кăлăрмăсен яланхи тата çĕнĕ тусесемпе кăмăлтан хутшанчĕс. Сентерүчесене Тав хучĕпе чысланă, парне панă май малашне тă хасатпа çирĕп çыхăнтутма сунчĕс.

Уява йĕркелеме пулăшнăшан ООО «НПП «Элтех» ертүсine Александр Казенова чĕререн тав тăватпăр.

Татьяна НАУМОВА.

Автор тата Марина ТУМАЛНОВА сăнăкерçĕсем.

• ГЕННАДИЙ МАКСИМОВ ВĂРНАР ТАКМАКЕСЕМ УЙРĂМАХ КИЛĔШРĔÇ.

• СВЕТЛАНА АСАМАТ ЕЛЕНА НИКИТИНА ТАКМАКНЕ «ЧИ ЛАЙАХХИ» ТЕСЕ ПАЛАРТРĘ.

• ГЕОРГИЙ ТУСЛИ РИФМĂЛАСА КĂНА КАЛАÇРĘ.

АСТАЛАХ

«Еç չынни çинчен çырсан – кăмăл тулать»

Ёне сăвакан е суха тăвакан, вĕрентекен е сывлăха силлекен, ялти ятлă ватă е пĕчĕк тă пултаруллă шăпăрлан – такам çинчен тă хайлăвсем шăрçалать, пурăнма тă ёçлеме пулăшать вăл. Етĕрне районенче тухса тăракан «Еç չалавë» хаçатра 2001 çултанпа тăрăшать Екатерина Казакова. Çак тапхăрта миçе çын пурнăçе çинчен çырса кăтартман-ши журналист? Ун тĕрлениçкесен-чи ёç паттăрсем – пысăк тă таса чунлă çынсене. Аçтан тупать-ши вăл çакăн пек шăпăллă çынсене?

Унăн илемлĕ чĕлхеле çuna тытăнламалла çырна тĕрлениçкесене вуласен чун çĕкленет, кăмăлра ырă тă шăпăлла каять. РФ Журналистсен союзĕн членĕ. Етĕрне районенчи Мăн Пакаш ялĕнче суралса ўснë Екатерина Казакова /хĕр чухнхи хушамач – Гарина/ районти хĕрапамсен канашен çене тă хастар хутшанать, семье, ача-пăча, çамрăксен ыйтăбесене сутатать. Ял ыйтăбесене çĕклеме пушшех кăмăллатать вăл. Ахалтын мар 2011 çулта ЧР Журналистсен союзĕн тата Етĕрне район администрацийĕн Леонид Ильин ячĕллĕ премине тивĕçрĕ.

Анлă тавракурăмлă çын кăна интереслĕ статьясем çырма пултарать. Екатерина Казакова пурнăç çуллĕпе утнă май районти Советски шкулĕнчен вĕренсе тухсан Чăваш патшалăх университечĕн историпе филологи факуль-

течĕн вырăс чĕлхи уйрăмне кĕнĕ. Çамрăк специалист тăван районах таврăннă, Мăн Сентерти шкул ачисене вырăс чĕлхипе литератури вĕрентме пулсанă. Çакантă куç хывнă тă хĕре çар çынни Михаил Казаков. Çамрăк мăшăр мăлтан Германире, унтан Эстонире ёçлесе пурнăнă, хĕрпе ывăл çуратса ўстернĕ. Тĕрлĕ халăх çыннисемпе хутшаннă пурнăç опытне пуйнлатмă пулăшнă кăна.

Журналист çулë – анлă çул. Ана пĕр статьяра пĕтĕмшеле сутатса пама май тă çук. Пĕр саманта вара палăртасах килет. Екатерина Федоровна куçаль пĕçерме пите кăмăллатать, тĕpel кукринче тă вăл чăн-чăн асама çаврăнать.

Çулсем иртнине пăхмасăр ёста журналист калемне çивĕçлĕтсех пыма тăрăшать.

– Пурнăçра яланах хампа тата ытти çынпа килĕшуре пурнăсачă, – тет Екатерина Федоровна. Мĕнх, яланах çапла пултăр!

Лилия ПЕТРОВА.
Етĕрне районен.

ТЕЛЕРАДИОПРОГРАММА

сёртме, 13-19

13 тунтикун

1 КАНАЛ
 6.00, 10.00, 12.00 Новости
 8.10 Х/ф «МОНОДЕНЬ»
 9.00 Х/ф «ОЧНАЯ СТАВКА»
 9.40 «Непутевые заметки» 12+
 10.15 «Следуй за мной»
 10.40 «Пока все дома»
 11.25 «Фаенда»
 12.15 «Открытие Китая»
 12.45 «осто»
 13.00 «Борис» 12+
 13.40 «Сальда» в Малиновке» Неприманные истории» 12+
 14.45 Х/ф «СВАДЬБА В МАЛИНОВКЕ»
 16.35 Х/ф «ТУРЕЦКИЙ ГАМБИТ» 12+
 19.00 Концерт «Эхх, Рашид» 12+
 21.00 «Время»
 21.20 Чемпионат Европы по футболу 2016. Сборная Бельгии - сборная Италии. Прямой эфир из Франции 0.00 Х/ф «ДАРСТВО НЕБЕСНОГО» 16+
 2.40 Х/ф «ДЕНЬ БЛАГОДАРНИЯ» 12+
 4.25 «Контрольная закупка»

РОССИЯ 1
 5.40 Х/ф «НЕ ОТРЕКАЮТСЯ ЛЮБЯ...» 12+
 9.20, 12.20, 17.45, 20.40 Т/с «СВАДЬБА» 12+
 14.00, 20.00 Вести
 15.50 Футбол. Чемпионат Европы-2016. Испания - Чехия. Прямая трансляция из Франции
 0.30 «Свадебная церемония закрытия XVII кинофестиваля»
 1.45 Х/ф «ЛЮБОВНИК» 16+
 3.55 Команда смеха

РОССИЯ К
 7.00 «ЕвроНьюс»
 10.00 Х/ф «ВЕРТЬЕ МНЕ, Люди»
 11.55 «Энigma. Сэр Тим Смит»

12.40, 25.05 Д/«Чаплин из Африки»

13.35 «Любо, братцы, люблю...» Концерт

Кубань. Художественный хор. Художественный руководитель и главный дирижер Виктор Захарченко

14.35 Спектакль «РЕВИЗОР»

17.50 Х/ф «Герзма» и друзья... Концерт в Большом зале Московской консерватории

19.30 Х/ф «ВРОСЛЫЕ ДЕТИ»

20.20 «Линия жизни»

21.10 Х/ф «ПОДНЯТАЯ ЦЕЛИНА»

23.00 Кат и Маризель Лабек. Семей Быковых и Венесий

филармонический оркестр в концерте «Летний вечер»

в Южном парке «Станция»

1.20 М/ф «Шелк» Холмс и доктор Ватсон»

1.40 «Китайский»

«Незатерянный мир»

2.25 П.И. Чайковский.

Скрипичные соло из балетов

«Спящая красавица» и

«Лебединое озеро»

НТВ

5.00 Т/с «ТИХАЯ ОХОТА» 16+

7.00, 8.20, 10.20, 16.20 Т/с «ИГРА» 16+

8.00, 10.00, 16.00, 19.00

Сентябрь 19.20 Т/с «ИГРА. РЕВАНШ» 16+

22.00 Х/ф «МОРСКИЕ ДЬЯВОЛЫ. СМЕРТЬ» 16+

23.55 «Худо» 16+

0.55 Х/ф «ТИХАЯ САСТАВА» 16+

2.40 Дикий мир 0+

3.10 Т/с «ППС» 16+

ТНТ

7.00, 7.30, 8.00, 8.30 Т/с «ТИТ. МИХ» 16+

9.00 «Дом-2. Лиц» 16+

10.00, 12.00, 13.00, 14.00

15.00, 16.00, 17.00, 18.00

19.00, 19.30, 20.00, 21.00

22.00 Т/с «КОМЕДИ КЛАБ»

11.00, 12.00, 13.00, 14.00

15.00, 16.00, 17.00, 18.00

19.00, 19.30, 20.00, 21.00

22.00 Т/с «КОМЕДИ КЛАБ»

11.00, 12.00, 13.00, 14.00

15.00, 16.00, 17.00, 18.00

19.00, 19.30, 20.00, 21.00

22.00 Т/с «КОМЕДИ КЛАБ»

11.00, 12.00, 13.00, 14.00

15.00, 16.00, 17.00, 18.00

19.00, 19.30, 20.00, 21.00

22.00 Т/с «КОМЕДИ КЛАБ»

11.00, 12.00, 13.00, 14.00

15.00, 16.00, 17.00, 18.00

19.00, 19.30, 20.00, 21.00

22.00 Т/с «КОМЕДИ КЛАБ»

11.00, 12.00, 13.00, 14.00

15.00, 16.00, 17.00, 18.00

19.00, 19.30, 20.00, 21.00

22.00 Т/с «КОМЕДИ КЛАБ»

11.00, 12.00, 13.00, 14.00

15.00, 16.00, 17.00, 18.00

19.00, 19.30, 20.00, 21.00

22.00 Т/с «КОМЕДИ КЛАБ»

11.00, 12.00, 13.00, 14.00

15.00, 16.00, 17.00, 18.00

19.00, 19.30, 20.00, 21.00

22.00 Т/с «КОМЕДИ КЛАБ»

11.00, 12.00, 13.00, 14.00

15.00, 16.00, 17.00, 18.00

19.00, 19.30, 20.00, 21.00

22.00 Т/с «КОМЕДИ КЛАБ»

11.00, 12.00, 13.00, 14.00

15.00, 16.00, 17.00, 18.00

19.00, 19.30, 20.00, 21.00

22.00 Т/с «КОМЕДИ КЛАБ»

11.00, 12.00, 13.00, 14.00

15.00, 16.00, 17.00, 18.00

19.00, 19.30, 20.00, 21.00

22.00 Т/с «КОМЕДИ КЛАБ»

11.00, 12.00, 13.00, 14.00

15.00, 16.00, 17.00, 18.00

19.00, 19.30, 20.00, 21.00

22.00 Т/с «КОМЕДИ КЛАБ»

11.00, 12.00, 13.00, 14.00

15.00, 16.00, 17.00, 18.00

19.00, 19.30, 20.00, 21.00

22.00 Т/с «КОМЕДИ КЛАБ»

11.00, 12.00, 13.00, 14.00

15.00, 16.00, 17.00, 18.00

19.00, 19.30, 20.00, 21.00

22.00 Т/с «КОМЕДИ КЛАБ»

11.00, 12.00, 13.00, 14.00

15.00, 16.00, 17.00, 18.00

19.00, 19.30, 20.00, 21.00

22.00 Т/с «КОМЕДИ КЛАБ»

11.00, 12.00, 13.00, 14.00

15.00, 16.00, 17.00, 18.00

19.00, 19.30, 20.00, 21.00

22.00 Т/с «КОМЕДИ КЛАБ»

11.00, 12.00, 13.00, 14.00

15.00, 16.00, 17.00, 18.00

19.00, 19.30, 20.00, 21.00

22.00 Т/с «КОМЕДИ КЛАБ»

11.00, 12.00, 13.00, 14.00

15.00, 16.00, 17.00, 18.00

19.00, 19.30, 20.00, 21.00

22.00 Т/с «КОМЕДИ КЛАБ»

11.00, 12.00, 13.00, 14.00

15.00, 16.00, 17.00, 18.00

19.00, 19.30, 20.00, 21.00

22.00 Т/с «КОМЕДИ КЛАБ»

11.00, 12.00, 13.00, 14.00

15.00, 16.00, 17.00, 18.00

19.00, 19.30, 20.00, 21.00

22.00 Т/с «КОМЕДИ КЛАБ»

11.00, 12.00, 13.00, 14.00

15.00, 16.00, 17.00, 18.00

19.00, 19.30, 20.00, 21.00

22.00 Т/с «КОМЕДИ КЛАБ»

11.00, 12.00, 13.00, 14.00

15.00, 16.00, 17.00, 18.00

19.00, 19.30, 20.00, 21.00

22.00 Т/с «КО

АПАЧЁ ТУТЛА ПУЛТАР

**Редиспа
куккурус
салаче**

200 грамм ре-
дис, 2 хäяр, 3
çамарта, 4 сёрул-
ми, 300 грамм
кäлпасси, 1/2 банка консервла-
на куккурус, 100 грамм краб па-
таке, симес сухан, тäвар, майо-
нез кирлë.

Сёрулмипе çамартана пё-
сермелле. Редиспа хäяра теркä-
ламалла. Сёрулмие, çамартана,
кäлпасси, краб патакне тäват-
калласа турамалла. Симес суха-
на вёттэн касмалла. Çимесене
майонезла пäтратмалла, тäвар
хушма манмалла мар.

**Треска пёверёпе,
çамартапа**

1 банка треска пёверё, пёсернё 5 çамарта, 1 хäяр, ша-
ратна 1 сыр, 1 панули, майо-
нез, 1 апат кашаке уксус, укроп,
пүслä 1 сухан кирлë.

Çамартана, сыра, панулии
теркäламалла. Треска пёверне
вилкäпа вакламалла.

Вёттэн туранä сухана уксу-
спа шыв хутäшёнче /1:3/ 15 ми-
нут маринадламалла. Хäяра
пёрчлесе турамалла. Укропа
вёттмелле.

Салата сийлесе /çамарта –
треска пёверё – сухан – хäяр –
сыр – панули/ хäпартмалла.
Çиеле укроп сапмалла.

Уçалтаракан хутäш

2 апат кашаке пыл, корица,
гвоздика, 150 миллилитр шыв,
лимон касаке, пётнек 2-3 сүлци
кирлë.

Пыла корицäпа, гвоздикä-

па, шывла пäтратмалла. Çак ху-
тäш вёреме кëрсенех çулама
сýнтермелле. Äна ала витёр ста-
каны ямалла. Сётел çине лар-
тичен лимон касаке, пётнек
çулсипе илемметмелле.

Какай торчё

500 грамм чäк фарш, 500
грамм пäрупа сысна какай
фарш, 4 помидор, 100 грамм
сыр, 4 касак батон, 1/2 пылак
пäтäc, 2 апат кашаке кетчуп,
уроп, симес сухан, майонез, тä-
вар кирлë.

Чäк фаршне сётпе йёпетнё
2 касак булкäпа, вёттнё укроп-
па, тäварпа, пäтäcпа пäтратмал-
ла. Çиелтен 1 апат кашаке майо-
нез сёремелле. Пäрупа сысна ка-
кай фаршне сётпе йёпетнё 2 ка-
сак булкäпа, тäварпа, пäтäcпа
хутäштармалла. Çак хутäшпа
чäк фаршне витмелле. Вёттнё
симес сухан хумалла, кетчуп
сёремелле. Какай тортнё çурма
çавракан касна помидорпа,
пёрчлесе туранä пылакпäтäcпа
илемметмелле. Äна 1 сехетлëхе
духовкäна лартмалла.

Тäварланä пулä

1 килограмм хёлрё пулä, 150
грамм тäвар, 1 апат кашаке са-
хäр, укроп кирлë.

Хёлрё пулла лайах çумал-
ла, хут алшаллипе тиептмелле.
Унтан шултран касса тäварпа,
сахäрпа сäтäрмалла. Çиелтен
вёттнё укроп сапмалла. Пул-
ла пергаментпа чёркесе пёр та-
лаклäха йäвäräш айне хумалла.

Чäк катлечё

500 грамм чäк катлечё, 100
грамм салä, пүслä 2 сухан, 2
çамарта, 100 грамм шурä çäkäp,
сёт, 100-шер грамм курагала

хура слива, тäвар, пäтäc, тип
çу кирлë.

Хура сливäпа курагана
шýтермелле. Шурä çäkäpä сётпе
йёпетмелле. Какая çäkäpä, су-
ханпа пёрле аш арманё витёр
кäлармалла. Фарша çамартапа,
тäварпа, пätäcпа пäтратмалла.
Çаврашкасем тумалла, пёрин
ашне – курага, теприне хура сли-
ва хумалла. Катлет тумалла. Äна
тип çупа åшаламалла.

Какайпа пäтä

0,5 килограмм сысна какайё,
300 грамм куккурус кёрпи, 1,5
литр шыв, тäвар, пätäc, симес
сухан, тип çу кирлë.

Куккурус кёрпине сивё шыв-
ра 2 сехет шýтермелле. Тäват-
калласа туранä какая тип çупа
åшаламалла, тäвар, пätäc сап-
малла. Шыв хушса пиçичен
вёртмелле. Куккурус кёрпи
ярса тепер 20-30 минут пäшä-
ламалла. Сётел çине лартичен
вёттнё симес сухан сапмалла.

**Çамартапа
шампиньон**

4 çамарта, 1 апат кашаке сёт,
0,5 чей кашаке çänäx, 2 шампи-
ньон, 20 грамм услам çу, 2 по-
мидор, чёлтём тäвар кирлë.

Сётпе çамарта хутäшне
çänäxпа, тäварпа пäтратмалла.
Шампиньона вёттэн турамалла.
Вёри шыва чиксе käларнä по-
мидора хуппинчен тасатмалла,
çурма çаврашкан касмалла.

Çатматепне услам çу сёремел-
ле, шампиньонпа помидор ху-
малла. Çиелтен çамарта хутäш-
не витмелле. Апата 20-30 минут-
лäха духовкäна лартмалла.

ТЁПЕЛТЕ

**Рис кёрпи
суйлатпäр**

Рис кёрпине нүрэ вырäнта упрасан пäнтäх käмпи ёрчёме пулта-
рать, вäл пёвер чирне аталарапакан сиенлё бактерисем käларать.
Çаваинпа кёрпе хутäшне шыв лекесен асäрхамалла.

Ваннä, тёпеннё рис äна тёреc мар тирпейленине пёлтерет. Вäл
ытлашипех пиcсе çемесет, çыпäçакан пулать. Çаваинпа кёрпе ту-
яннä чухне вакланса пётнине илеммелле мар.

Пахалäхлä риста пёçерен çемеселет. Уйräмах – çавра пёрчлели.
Тытäмёнче крахмал нумай пулнäран шывы чылай çäтать вäл. Унйыш-
ши кёрпе çäра пäтä пёçерме юрхäлä. Täpäxla пёрчлениче крахмал
сахал, вäл яшка пёçерме, гарнир хатäрлеме мелл.

Рис мён чухлë шурäрах – унра усäллä япала çаваин чухлë сахал-
рах. Чи пахи – хämäр тёсли, тасатмани: хуппи хütäленине унра ви-
тамиинсем чылай упранаçб. Кун пек рис вäрах пиcет. Ваксанä чухне
пäспа пäшäлänä шупка сарä тёслё кёрпепе усä курäп. Унäн хуппи
çук пулин тे витамиинсен 80 проценчё пёçчере лайах çыхланса юлнä.

ПАХЧАÇÄ КЁТСË

**Йыväç кёлë
усäллä**

Йыväç кёлë калипе, фосфорпа пуйн. Унта çав-
нашкахалах пахча çимесе, ýсен-тäрана, улма-çырла
йыväçсine кирлë кальци, магни, тимёр, кükërt, цинк,
ытти микрозлемент пур. Çак им-çамара хлор çук,
çавна май вäл çёр çырлишб, хурлаканшäн, çёрул-
мишб, хämäл çырлишб уйräмах усäллä. Купäстана,
тёслёхрен, вäл чир-çёр ересрен çыхлаты. Хäяр, тä-
рäпла кавäн, патиссон йäранё çине те сапма ан манäр
äна. Пахча çимеси партнä чухне кашни шäтäка 1-2 апат
кашаке йыväç кёлë яни çителёклë. Йäран чавнä вäхä-
тра 1 тäваткал метра пёр стакан им-çам сапма юраты.

ШУТА ИЛМЕ

**Ура тупанё
çуркала-
насран –
хупах**

Çулла çара уран сёренене
ура тупанё хытать, çуркаланать.
Äна çемсетме хупах пулать.

Ку тёллевпе хупах çулçине
çемсетмелле. Пылла çänäx хуш-
са чуста çäрмалла. Унран пашалу
туса каçхине ура тупанне çыхса
выртмалла. Ирхине хäпäтмалла,
кивё ýте хурмалла. Пёрре çыхни
пулäшмарё тёк икё-виçб хутчен
çыхма ан ўркенёр – витём пу-
латех.

СЫВЛАХ

**Самрäклäх
çälкуçé**

Сельдерей хёрараИшан питё усäллä. Вäл
организма çамрäклатать, япаласен ылмашв-
не лайахлатать. Чёрёлле вäл тутлах мар. Äна
çусäp ѕашаласа яшкана яма пулать. Сельдерей
витамиинсеме ан çухаттäр тесен хуппине шёвёр
çёçбे çўхен шуратмалла.

Çимеси тымарне пёçернё шывра усäллä яп-
ала нумай. Унпа соус е яшка пёçернё чухне усä
курни аван. Сельдерей вёттэнрехтураса пäшäл-
лäп – шäрши ытлахар пулать.

БИТУ-ХУРАВ

**Путене валли –
ятарлä хутäш**

Путене çäмарты
тума пäрахрё. Пäхма
пёлеймерём-ши?

Галина М.

Тёреc мар ап-
латарсан, пёрчиллë-
хе пысäк йыш хуп-
сан, температура ре-
жимё улшänsan путе-
не çäмарты тума пä-
рахать.

Кайäк-кёшкён
апат рационне пуюн-
латмалла. Чäк тата
чäк чёллин комби-
кормне /1:1/ пäтrat-
малла, пурä, шапа
хуранё, пулä çänäxё,
1 чей кашаке тип çу
хушмалла. Çак хутä-
ша килпштерсех çийё
вän.

Путенене 18-22 градус ѕаша кирлë. Читлëхре таса тата типё пул-
малла.

Чäк ўсёрсен

Чäк ўсёрме пүслани сисчёвлентерет. Чирлë мар-ши вäл?

Валентина В.

Шänsan, ýпки шыçсан кайäк-кёшк тे ўсёрет. Чирлë чäха уйräп
хупмалла, ѕаша шыв, чей ёçтермелле. Äна ветеринара käтартмалла.
Шала кайман чиртен хäтäлма пулать.

ЧҮРЕЧЕ АНИЧЕ

**Фиалкäна
самрäклататпäр**

Фиалкäна çаралнä туни хытма, хämäрланма тытäнчё пулсан вäл та-
keh çenе тымар käлараймасть – äna çenетмелле. Кун пек чухне че-
чекен ешёл тунине шыва лартса тымар яттараçб.

Ку тёллевпе чечеке куршакран käлармалла, аялти çулçисене ир-
мелле, 6 çулçаран ытлахäвралла мар. Чи аялтинчен 3 сантимет-
ртан тунана çёçбे касмалла. Енчен те ун çинче хämäp хупä пулсан
äna çёçбе хырса тасатмалла. Кун хыççäн тунана käштах типиме па-
малла – çур сехет сывлäшра выртäр, кайран турата шыва лартмалла.
Чечек 2 сантиметр тараптымар ярсан äna тулäхäвралла. Чечек 2 сантиметр
тасатмалла.

Сиплë чечексем

Чикен курäкне /теране/ çывärmalли пёлёме лартма сёнеçб. Вäл
канлë çывärmä, стреса çёntermе пулäшать. Çак чечек шäршине
шäна çäтма пултараймасть. Ку ўсён-тäран сывлäшра тасатать, пёлёме
үçäлтарать.

Чикен курäкне пäхма çämäл, вäл хäвäртäх ёрчет. Шäpäх вäхäттра
äna ытлахар шäвармалла. Чечеке чир-çёр те çäкланмасть, вётё шäна
та алтäратмасть.

Каланхöз. Ку чечекен сёtkenёпе усä курасб. Усäллä япаласем пу-
ринчен ытла – «нумай ачаллä» çулçäсенче.

Сунас асаплантарна чухне çäмсана кунне 3-4 хутчен 3-5 тумлам
чечек сёtkenёне ямалла.

Бäй-хäл чакнине тайсан куллен çур чей кашаке каланхöз «качис-
не» çимелле. Е äna салата хушмалла.

Фикus сывлäшра лайах тасатать.

Бронхитран сиплениме фикус çулçине 3 минутлäхä вёrekен шыва
ямалла.

Унтан kä-
ларсан пыл
сёremelle te
käkärlpa çüräm
çine хурса çых-
малла. Çавнашkal
çыв

ПУЛНА ВЁТ...

Магдалина приючё

Европа саванас-киленесе

Рацейре чи авалхи професси Петер реформисемчене вай илнэ. Çапах та шапах XVIII ёмэрте, төп хулана Европа саванас-киленесе ѿтсен, хөрлөх хунарлэх суртсэн ишши заведенисем модаана көнө. Киленү շүрчсөм малтанах варттэн кана усалкалана-ха. Весен ишши ѿтсе пына майян Санкт-Петербургра "француз чиресем" ѿтсемле хөвартлажа сарлана.

XVIII ёмэрти 20-мэш үсленч Петер хушавёпе килешүллэн пир-авар картишсөм ишши пусласцэ. Промышленносаа чак учрежденийенч пир-авар каларна. Унсар пуснесаа чак суртсемех проституткасемшэн ѿтслесе ѿсанмалли учрежденисene саварнан.

Ку шухаш та Европа нах ѿтсен - патша чик леш енч сүрнө май چапла ѿтсленине асархан. "Касхи лепешсөн" чи паллэ заведенийн Калинкино яланч пулна - унта 1720 үслта Н.Гербель архитектор проекчёе ятарласа икхутлай вардам суртсем сэклэн, весен сумнх чиркү вырнастарна. Чак суртсене Петер Штелин граворисене курма пулата.

Калинкини ѿсанмалли учреждени пирки пэрремеш хут Рацей империйн Саккунен тулли пуххинче 1750 үслхи چапла ѿтсен 1-мэшени Елизавета Петровнан указэнч асанин. Весен мэн тэллевпе ѿркелени та палла: "для содержания непотребного и неистового женского пола". "Непотребный" пур хөвартара та шыраса тулмала, чак суртас илсе килмелле та унта хулмалла пулна.

Каярахпа, пёр ёмэр иртсен, 1862 үслта савантанах Рацейри чи пысак приют ишши. Мария Магдалина приючё ѿтнекен хөвартасем валли пулна, ѿна Европа тэслэхэе ѿтсле пына ишши. Унта چапла ѿтсен, анчах та хөрлөх сухатна пикесене, ѿтнекен проституткасене, төрмөн тухакан хөвартасене ишши. Юлашкисем морал тэлешненч چирп пулманните паларна.

Воспитани вырэнне - айаплав

Чак ишши чи пэрремеш приют Ирланди төп хулигче Дублинра 1767 үслта چапла палла. Малтанах чанах та пурнажа таакнан хөвартасене түрэ چапла ѿтсене тухашкана пулашма тэллеве ишши. Анчах та пархатарлэх чак шухаш каярахпа улшанна. Воспитани памалли учреждени хай чан-чан төрмөн саварнан. Унта лекнисене категори пек ѿтслеттернэ, весен питэ چирп ишши, айапа көрсөнх хайтна.

Чак иреке манашкисене пан. Приютран тарас шухашла хөвартасене ишши түрэ, весен ѿтсле ишши түй-

1862 үслхи пуш ѿтсен 29-мэшени Санкт-Петербургри Калинкино больницинче ѿтмал шухашла хөвартасем валли ятарлэх ишши. Кун ишши - "Касхи лепешсөн" "Юсанмалли" - учреждени Рацейри I Петер вахтэхнеч пулна.

Мария Магдалина приючё چилдэх кенишэн ѿтнекен хөвартасем валли ишши. Медицина чак учрежденийе XVIII ёмэр варринче кун چута курна. Кун пек суртсене I Петер вахтэхнеч ѿркелен, унта ѿтмал шухашла хөвартасене - айаплан хыссан - иреклэхсөртэ түйтнэ. Төрспрэх весен пирки "проституткасэн төрми" теме та пулать-төр... Чаван пекх унта ишши айапа кених хөвартасене та түйтнэ.

амне вардатас тесе алл ѿтсле та именнен.

Чак пек заведенисэн власч хөварт ѿтсе пына. Чаван пах весене темэн тума та ирек пан. Малтанах унта хөвартасене панель چинчен кана пустарса пына пулсан каярахпа приютсэн пёччен амашёснене та, пусмэрчесэн аллине چакланисене та вырнастарма пуслан. Ку ѿтсен, хитре хөрснене та иреклэхсөртэ хөвартаса пуслан. Весен таванасене пикесен илемнэ хөвартлах таанлаштарна-мэн... Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

Инненмелле та мар пек, анчах та "хөварт катогрисим" Ирландире 1996 үслчине сыхланса юлна! Весен тэнчнене кисретнэ шав-шав хыссан кана хупма пуслан. Приюта түтсэн тэндэхэн хөвартасене хөвартлах таанлаштарна-мэн... Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

Ятсар вил тэлприсем

Малтанах чак пек заведенисэнч ятсар вил тэлприсене 155 хөвартасене түтсэн тэндэхэн хөвартасене хайсемех ишши. Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

ни пирки пётэм халах илтмелле каласа кайтартна. Весене, пусмэрчесэн алличен хайтас тэллэвпе иреклэхсөртэ хөвартасене, приюта та... пусмэрлан-мэн! Унсар пуснесаа ишши мэшкэллан, хөнөн. 1997 үслта чак фактсемпе ишши курса "Секс в холодном климате" документэй фильм ѿткерн.

2013 үслта вара, питэ варах, темиже үслта та, тэлчнене хыссан, Ирланди правительствин пусмэрчэх Энде Кенни хөвартасене халах умэнчех кацуры ишши - "Магдалина прачечнайсэнч начар условисемшэн".

Асканчак хөвартасен Рацейри төрми

Төрөл тесен, пёрне ырласа тэлприне хурламалла мар Рацейри та пару-тэру аванах пулна темелли сук. Асканчак хөвартасен төрми ишши халахаа вэснене "Фонтанкари вахтэхнеч" тэндэхэн ишши условисем питэ ишши. Хөвартасене хайтна, вэснене асаплантарна, урснене санчарта ишши. Ку төрмөн лекнэ арестантасене халахаа тэллэвпе, нумайшэн пурнажа савантах татална.

Александэр Купринэн "Яма" повесэнч чак пек учрежденисэн синчен питэ хайтуулса ырласа кайтартна, унта хупна хөвартасене пусмэрланине та пытартан. Самиахан, Женяка проститутка каласа кайтартна тэрэх, приютсэнч бордельтинген та хайтуулса пулна.

"Касхи лепешсөн" ѿтсле вырнастарна

Калинкино үслхи ѿтсене "Фонтанкари вахтэхнеч" тэндэхэн ишши. 1779 үслта валь ѿсанмалли учреждени статусне сухатса вахтэхнеч сипленимэлли вырэн пулса тэндэхэн ишши. Унта чирлиснене анонимлэх майна сиплени, ют сыйна территорине көртмэн, пациентсен вара, конспираци тэллэвбэе, маскасемпе сүрье ирек пулна.

Ентэх унта хөвартасене таек хайтна, пусмэрламан, пачах урхла, лайх усповисенчесе усрана тата сиплени. Чан та, сыватмаша хөвартасене хайтас иреклэхсөртэ пытартан. Весене клиникана вайтаса вырнастараса сиплени тивнэн. Унта пурнанак хөвартасене аталанна, пёлж илмэ кана мар, ѿтсле хайтна. Ытларах чухнэ - хулари өмнөсөнх илтэх ишши та ишши.

Самана улшанна. Трон I Николай ишши. Хале ѿтсле "Касхи лепешсөн" төрмөн хупса хайтна, иреклэнх ишши майсем туса пан.

ЯВАП

Дантес үслэ

1837 үслхи кэрлач ишши 22-мэшени Санкт-Петербургра չамрак мэшар венчете тэндэхэн - француз по ручик Жорж Дантес Екатерина Гончаровна касхи ишши. Шел та, ку мэшарлану չын күснэ ултамалли мел кана пулна - арсын тин кана Турдэхэн ишши. Альберт ишши таванасене хайтна. Касхи лепешсөн" воспитани ишши. Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

Карьера

Дантес нумай үслэ Франции Элзас яланч пурнажа. Хөвартасене 1837 үслхи кэрлач ишши 22-мэшени таванасене хайтна. Касхи лепешсөн" воспитани ишши. Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

Дантес нумай үслэ Франции Элзас яланч пурнажа. Хөвартасене 1837 үслхи кэрлач ишши 22-мэшени таванасене хайтна. Касхи лепешсөн" воспитани ишши. Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

Дантес нумай үслэ Франции Элзас яланч пурнажа. Хөвартасене 1837 үслхи кэрлач ишши 22-мэшени таванасене хайтна. Касхи лепешсөн" воспитани ишши. Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

Дантес нумай үслэ Франции Элзас яланч пурнажа. Хөвартасене 1837 үслхи кэрлач ишши 22-мэшени таванасене хайтна. Касхи лепешсөн" воспитани ишши. Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

Дантес нумай үслэ Франции Элзас яланч пурнажа. Хөвартасене 1837 үслхи кэрлач ишши 22-мэшени таванасене хайтна. Касхи лепешсөн" воспитани ишши. Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

Дантес нумай үслэ Франции Элзас яланч пурнажа. Хөвартасене 1837 үслхи кэрлач ишши 22-мэшени таванасене хайтна. Касхи лепешсөн" воспитани ишши. Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

Дантес нумай үслэ Франции Элзас яланч пурнажа. Хөвартасене 1837 үслхи кэрлач ишши 22-мэшени таванасене хайтна. Касхи лепешсөн" воспитани ишши. Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

Дантес нумай үслэ Франции Элзас яланч пурнажа. Хөвартасене 1837 үслхи кэрлач ишши 22-мэшени таванасене хайтна. Касхи лепешсөн" воспитани ишши. Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

Дантес нумай үслэ Франции Элзас яланч пурнажа. Хөвартасене 1837 үслхи кэрлач ишши 22-мэшени таванасене хайтна. Касхи лепешсөн" воспитани ишши. Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

Дантес нумай үслэ Франции Элзас яланч пурнажа. Хөвартасене 1837 үслхи кэрлач ишши 22-мэшени таванасене хайтна. Касхи лепешсөн" воспитани ишши. Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

Дантес нумай үслэ Франции Элзас яланч пурнажа. Хөвартасене 1837 үслхи кэрлач ишши 22-мэшени таванасене хайтна. Касхи лепешсөн" воспитани ишши. Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

Дантес нумай үслэ Франции Элзас яланч пурнажа. Хөвартасене 1837 үслхи кэрлач ишши 22-мэшени таванасене хайтна. Касхи лепешсөн" воспитани ишши. Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

Дантес нумай үслэ Франции Элзас яланч пурнажа. Хөвартасене 1837 үслхи кэрлач ишши 22-мэшени таванасене хайтна. Касхи лепешсөн" воспитани ишши. Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

Дантес нумай үслэ Франции Элзас яланч пурнажа. Хөвартасене 1837 үслхи кэрлач ишши 22-мэшени таванасене хайтна. Касхи лепешсөн" воспитани ишши. Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

Дантес нумай үслэ Франции Элзас яланч пурнажа. Хөвартасене 1837 үслхи кэрлач ишши 22-мэшени таванасене хайтна. Касхи лепешсөн" воспитани ишши. Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

Дантес нумай үслэ Франции Элзас яланч пурнажа. Хөвартасене 1837 үслхи кэрлач ишши 22-мэшени таванасене хайтна. Касхи лепешсөн" воспитани ишши. Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

Дантес нумай үслэ Франции Элзас яланч пурнажа. Хөвартасене 1837 үслхи кэрлач ишши 22-мэшени таванасене хайтна. Касхи лепешсөн" воспитани ишши. Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

Дантес нумай үслэ Франции Элзас яланч пурнажа. Хөвартасене 1837 үслхи кэрлач ишши 22-мэшени таванасене хайтна. Касхи лепешсөн" воспитани ишши. Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

Дантес нумай үслэ Франции Элзас яланч пурнажа. Хөвартасене 1837 үслхи кэрлач ишши 22-мэшени таванасене хайтна. Касхи лепешсөн" воспитани ишши. Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

Дантес нумай үслэ Франции Элзас яланч пурнажа. Хөвартасене 1837 үслхи кэрлач ишши 22-мэшени таванасене хайтна. Касхи лепешсөн" воспитани ишши. Чаванна та чиперукснене приюта илсе каймашкан таванасене хайсемех ишши.

КАЛАÇУ

Сана курас килем...

- Салам.
- Салам. Ҫөр ҫинче эсё те пур-и?
- Пүрнэтап-ха.
- Мәншән салху калаçатан тата? Сасы та тытәнчаклә тұхат.
- Пәлханетап...
- Эсё-и? Аң күлтар. Сәпайлә пулма та пәллетән-и вара? Күштан та сәмсөрчч-ске.
- Эсё манпа калаçасси пирки иккәленнәнчч. Сан пата шәнкәравласа илессен те туýнманчч. Эсё вара малтанхи номерпек сүретен иккен. Уләштарман.
- Камран пытанас? Пәрисем пек хәрвәç мулқач мар вәт...
- Мана тәкетән-ха ку сәмакусемпе...
- Тен, сана та.
- Күрәнсе пурннатан эппин?
- Сана Ըилә тытса пурнни хама хисеплемених пуләчч.
- Каçарнә аппа.
- Маннә.
- Пәтәмпех-и?
- Тен, пурне те. Тен, пәрне те...
- Вәртәнләхсемпе калаçатан. Аңланма Ԑ.
- Аңланаймән та.
- Үнчен тे тепер чухне философилле калаçма туýннаттән та шухәшүсөн тытса ёлкәрмө тे Ԑ. Ҫапах килеметтәм санпа...
- Пүр чухне те мар-cke. Хәрарәма пәхәннә пек туýнасран асәрханаттән.
- Шикленнә тे пулә.
- Ваталатан-им? Тарән шухәшү пүтнә пек туýннаты. Е ўкенетән-и?
- Пачах та.
- Кама улталатан халә? Мана-и? Миңе Ԑ иртән һыңын «хальтән шәнкәравла-тап» тесе ёнентерес тетән-им? Мәнле пулнә – Ԑла юлнә эсё. Хәвән йәнәшнән ынышынан Ԑка. Пәр хәвәшнә Ԑ тәрәшшатан. Ҫәләннасси шынан ынынусене сутма та хатәр.
- Ун пекех мар ёнтә.
- Чәнләх құсна тәрәнаты-и?
- Урәхла пултараймән ун чухне.
- Тәрәшшарән та. Хәтланса та пәхәннә. Ҫәмәл Ԑ сүйларән – пәрәнса утран.
- Ҫапла, иксемәр ума тұхса тәнә ыйтусем Ҫав.

тери пысакч. Аңах иккән Ҫавайрләхсene сөнтиереймен пуләттәмәр-и? Пәллетән-и, эсё ун чухне мана пәччен хәварнишән халә саванатап та. Сутәнчаксенден түрек хәттәмалла. Шәпа кампа тәл пултарса камран уйәрмаллине пиртен лайәхар пәллет-тәр Ҫав. Әпир Ҫөр ҹухламастәр Ҫакна. Ҫаванпах вәл е күншән макәраттәр, ўкенетпәр...

- Ҫапах та қүрәнсе пурннатан.
- Ԑк терәм-ске.
- Хүшәран та пулин аса иләтән-и?
- Сайра хутра, пулни-иртнине күс умнә кәларнә вәхәттра.
- Түнсәхлатан-и?
- Пачах та.
- Эпё вара сана кашни кун аса иләтән.
- Асәмран ниепле те кәлараймән.
- Күләшлә...
- Ёненместән...
- Манаймарән пулсан мәншән пәрре те шәнкәравламарән? Эпё епле пурнните кәсәлләнмарән?
- Xәю Ҫитереймерәм.
- Халә вай-хал шүшәнч-им?
- Түсәмләх пәтсе Ҫитрә. Текех чәтаймән. Капланнә түнсәх хүпәрләса лартрә. Сассуна самантләх та пулин илтессе ѡмәтләнтәм.
- Кәмәлу тулч-и?
- Чүнәм пушшеш ынвәрләнч Ҫөр. Каласа әнләнтарма Ԑк түнсәх күлесе Ҫапра. Хам пысак ынәш түнине халәттән тәшмәртсе пурннә тәк халә санран уйәрләса ухмак пулнине чәрепе туыса илтәм. Халәттән те туýмсен хуранәнчә вәртәм-ха, аңах кәвайчә вай-сәрчч. Халә Ԑуләмпа пәсертет.
- Вәресен-вәресен шывә пәсланса пәтә, хуран ыннине типсе ынпәсса ларән та аспаллана пәрхән...
- Йәкәлтән-и?
- Пачах та. Түйса күрнине Ҫөр қалатап.
- Сана кулас килем...
- Каçар та, маннә кун пек кәмәл пачах Ԑ.
- Тәпәлә шүхәшләса пәхсан... Тен...
- Ԑк. Эсё маншән – Ҫырәнса пәтәнә көнеке. Хәвән романна пәччене вәсле. Эпё унта – Ԑ.

ЯНА.

КУН ПЕК ТЕ ПУЛАТЬ

Сүнмест чәрери юрату хәлхемә

Ҫөрәпек ыркеллә Ҫывайрәмәр Лариса. Хәрүшә тәлексем құрәнчәнә әна. Үпашкине шырать пек вәл, аңах ниепле те туýмасы. Таңта инсетре унән сасси илтәннән туýннаты, пурпәрек күс тәлнә пулмасы мәшәр.

«Командировкана тұхса кайнәскер инкеке лекмен-ши?» – канәнчә Ԑхатрә хәрарәм. Усал шүхәшү хәваланә май Петәрпе паллашнине, 2 Ԑлттан тәвандән түй кәрекине пустарнине, ачасем Ҫуралнине, сөнә хваттере құснине аса илчә. Лариса. Мән кирли йайлата пур вәсен. Тәрәсек, пурнәс тума пәллет унән үпашки. Ҫөр Ҫывайрәмасәр ёңлеме те хатәр вәл. Ҫакәншән әна тәвандәсем, пәләшсем Ҫав тери хисеплең. Үнән сөнәвсөнене яланах шута илес-е.

Ирхине аләкран шаккарәц. Лайәх мара сиссе пүләмрән түхрә хәрарәм. Үпашкин пиччәштә арәм күлнә. Иккәштә те хурләхлә, хура Ԑ-пуңса.

Петәр Ҫурәпәр Ҫитеспе аварие лекни-не, Ҫуралланнәскер больницира вилни-не пәлтерчәц. Ҫав самантра ура айәнчи Ҫурәпәр Ҫуралса кайнән, вәхәт чарәнса лар-нән туýнчә Лариса. Кайран та чылай-чен тәнә кәрәймере вәл.

Үпашкине пытарсан хваттер пушансах юлчә. Пәр вәсем макәрнәран қүсүлә тे

типр хәрарәмән. Вайран суләнчә вәл. Қилтен те тұхас күлмере унән. Мәнүкесе-не амашә хәйән патне илсе кайрә.

Сапла. Петәрән чөрине урәх ыннна панә иккен. Ҫапла майпа әна виләмрен Ҫапла хәварнә. Ҫак хыпара ёненесшән пулмарә

Упашкин пиччәштә арәм пәрах-марәц әна. Кашни кун тенә пек пырса Ҫурәпәр, пуләшрәц. Пәрәхинче сөтәл хүшшине ларсах калаçу Ҫурәпәр Лар-

хәрарәм. Малтан ўпкелешме те пәхрә. Кайран хәлхем суталчә унән қүсәнч. Апла тәк үпашкин чәри тапма чарәнман! Үнән пәр пайә Ҫак тәнчөрек юлнә! Пал-

ламан, Ҫав вәхәттрах темле асамләхпа иләртекен арсынна питә кулас килем-ха. Ҫапла калаçаса қанәцәр ҹуннә ла-плантарма тәллөв тытәр вәл. Халь тин әна никам та ҹарайрас Ԑ.

Операци һыңын үра сине тәрсанах Лариса тәллуплайва вакарә Ҫав арсын. Чечек, шампань эрек түяңчә. Ҫөнә пурнәс парнелекенсемшән нимән те шел мар. Тәләх арәм май пур таран пуләшшән вәл.

Лариса Ҫурәпәр калаçавә түрек Ҫурәпәр. Пәрәхинче тем Ҫинчен төйтә ынта – пәлч-и. Хәрарәм үпашкин Ҫавайрәмасәр Ҫинчен сөхеч-сөхечепек каласа қатартрә. «Уран тәсләх илес пуль», – ыркел Ҫурәпәр Ҫинчен юлташ.

Ҫак, Лариса Ҫурәпәр Петәрән юратавә те вилмен. Вәл Игорән кәләткінче тапа-кан чәрере уранса юлнә. Ҫакна иккәштә шана сөтә, ёненес-е. Кун Ҫутине Ҫурәпәр хура чатара илсе пәрахма пуләшшән Игоре тав тәвәттә Лариса. Халь унпа юнашар хәйне хәттә түяң.

Юрату хәлхемә Ҫунат хұшма, ырә ма-лашләх кәтме, пурнәс Ԑуләп Ҫурәпәр илес пуль шуланнине пәллет вәл.

Екатерина ЦВЕТКОВА.

ВАТ, ТЁНЧЕ!

Мәшәрәп ысак ҳырәмлә хәрарәмә та Ҫапла именменрен хәрача кун Ҫутине күрүнчелен «патақ» түтине ас тиүрә.

Ҫаванпах қаштах айәлләр Ҫуралч-тәр. Шкулта та аслисем пек вәрненей-мер. Ҫитенсен та аслә пәләу илмер. Таван күлтеги юлчә. Амашә те хәрне ху-лана Ҫасатма вакарәм. Микуң тете пурнәтч-ха ун чухне, аңах Ҫирлә-секер вырынпа выртатч. Ӓана пәхакан та Ҫирләчч. Ара, Нинук аппа яра куна Ҫирлә-секер. Ашшә вилсен Маша шкула тирийлүсө вырынарә. Ҫапла амашәне иккәштә пурнәтч.

Паллах, хәрне клуба тұхма үништән та ҹарман Нинук аппа. Аңах юлаш-ки вәхәтти пуләмсем шав шүхәшү пүтәләп күнде Ҫирлә-секер. Ҫапла амашәне иккәштә пурнәтч.

Кәсән хәр

карәц. Пәрәхене хүтчен мар вәт!

Тәрәссипе Маша киләнчех-ха, пәсәрләр түтәлә ыйха сәптәрать. Амашә әна пулах қанәцәрләннине чухламасы та.

70 Ԑла Ҫывайрәмән Нинук аппан ви-сә ача. Аслә хәрәп ынәләп та-хананах Ҫембәллә ёнтә. Мәнүкесем та шкула Ҫурәпәр, лайәх палләсем-пә савантара-сәр. Аслисемшән күлян-ма Ҫирләп мар. Вәт кәсән хәрәп әнман ача пулчә темелле-ши? Кама хунә туль-кәш?

Хәрәхе Ҫывайрәмән чухне Ҫуратрә хәрарәм әна. Тәрәссипе, ви-сәмәш ачине кун Ҫутине парнелесшән та марч-ха, аңах түтәләр түтәләп ынәләп та.

Малтанах чип-чилик күләттерсе пурнәтч-и. Микуң тете иккәштә. Ӯвәләп та хәрәп төртәп та күрәтүрә. Аңах вай-хал шүшәнч-им? Ҫапла хәварнә. Ҫак хыпара ёненесшән пулмарә

– Ҫурәпәр күләттерсе пурнәтч-и. Ӯвәләп та хәрәп төртәп та күрәтүрә. Аңах вай-хал шүшәнч-им? Ҫапла хәварнә. Ҫак хыпара ёненесшән пулмарә

– Ҫурәпәр күләттерсе пурнәтч-и. Ӯвәләп та хәрәп төртәп та күрәтүрә. Аңах вай-хал шүшәнч-им? Ҫапла хәварнә. Ҫак хыпара ёненесшән пулмарә

– Ҫурәпәр күләттерсе пурнәтч-и. Ӯвәләп та хәрәп төртәп та күрәтүрә. Аңах вай-хал шүшәнч-им? Ҫапла хәварнә. Ҫак хыпара ёненесшән пулмарә

– Ҫурәпәр күләттерсе пурнәтч-и. Ӯвәләп та хәрәп төртәп та күрәтүрә. Аңах вай-хал шүшәнч-им? Ҫапла хәварнә. Ҫак хыпара ёненесшән пулмарә

– Ҫурәпәр күләттерсе пурнәтч-и. Ӯвәләп та хәрәп төртәп та күрәтүрә. Аңах вай-хал шүшәнч-им? Ҫапла хәварнә. Ҫак хыпара ёненесшән пулмарә

– Ҫурәпәр күләттерсе пурнәтч-и. Ӯвәләп та хәрәп төртәп та күрәтүрә. Аңах вай-хал шүшәнч-им? Ҫапла хәварнә. Ҫак хыпара ёненесшән пулмарә

– Ҫурәпәр күләттерсе пурнәтч-и. Ӯвәләп та хәрәп төртәп та күрәтүрә. Аңах вай-хал шүшәнч-им? Ҫапла хәварнә. Ҫак хыпара ёненесшән пулмарә

– Ҫурәпәр күләттерсе пурнәтч-и. Ӯвәләп та хәрәп төртәп та күрәтүрә. Аңах вай-хал шүшәнч-им? Ҫапла хәварнә. Ҫак хыпара ёненесшән пулмарә

– Ҫурәпәр күләттерсе пурнәтч-и. Ӯвәләп та хәрәп төртәп та күрәтүрә. Аңах вай-хал шүшәнч-им? Ҫапла хәварнә. Ҫак хыпара ёненесшән пулмарә

– Ҫурәпәр күләттерсе пурнәтч-и. Ӯвәләп та хәрәп төртәп та күрәтүрә. Аңах вай-хал шүшәнч-им? Ҫапла хәварнә. Ҫак хыпара ёненесшән пулмарә

– Ҫурәпәр күләттерсе пурнәтч-и. Ӯвәләп та хәрәп төртәп та күрәтүрә. Аңах вай-хал шүшәнч-им? Ҫапла хәварнә. Ҫак хыпара ёненесшән пулмарә

– Ҫурәпәр күләттерсе пурнәтч-и. Ӯвәләп та хәрәп төртәп та күрәтүрә. Аңах вай-хал шүшәнч-им? Ҫапла хәварнә. Ҫак хыпара ёненесшән пулмарә

– Ҫурәпәр күләттерсе пурнәтч-и. Ӯвәләп та хәрәп төртәп та күрәтүрә. Аңах вай-хал шүшәнч-им? Ҫапла хәварнә. Ҫак хыпара ёненесшән пулмарә

</

Малалли. Пүсламаш
20-21-меш номерсендө.

Чапт! та чапт! силленет, кашкәрсах яч:

– Ай! Ай-ай! Вёлперетөн! Аң... Чаран! Манечка, ан кәтәкла тене...

Фу-у... Тинех иреке тухрәм. Йөш шашы пек. Тәрса ларнәччә кәна, унччен те пулмарә, мәнән халат аркинчен карт! туртрә, каллех җатырласа илчә. Халат түмисем урайне шакәртәрәс. Упарат та вайләрху ку!

– Эс манран куласшан-и? Эс сана кәтартап, – тет тарәхса кайсах.

– Ухмах-и, аслә-и эс? – ёнтә халран кайрәм, вәл ниепле те лапланма пәлмest. Хам та сисмерәм, питәчен пәррех янклаттарса ятам. Урсах кайрә пулмалла, мана диван ңинчен тәксе ячә, хәй алак патнелле таплаттарчә. Таң апра пек тәрса юлсан? Каңармалла тенәччә, ай-уй, мән пулса тухать капла? Аркаш пек лайәх каччә әңца тупан? Телей тараты! Кәс-вәс тухса тараты-и? Юрамасты. Ухмах пулмалла мар, чееленмелле! Тәтәм. Чупса пытам, алак умне пырса тәтәм, аңа майәнчен ңакантам. Пүспәрәм чуп тума: җамкинчен, хәлхинчен, янахәнчен, майәнчен. Ну вәт. Пулчә та.

– Кәс-вәс сананистата ямасстан. Эпә пәччен ңывәрмә хәратап, – наихашшатап юрих.

– Каятап, – чәркәшать Аркаш.

– Санан урәххи пур.

– Никам та ҹук, сансар пүснене ни-и-кам та, пәр ҹын та кирлә мар, – хәрүллән паштататап каллех.

– Сансар хәратап, санпах лайәх.

– Тата мән турткаланатан? Мана асаплантаратан? Хәсанччен кәтмелле?

– Хале мар, Аркаша.

– Хәсан эплин?

– Туй хыңчан.

– Туй хәсан?

– Кәс-вәс мар ёнтә. Кил-ха, та-пре чуппа тәвар, ан кай. Аркаша, юраты-и? Эс мана юрататан, эпә пәлтәп. Ну, эс ая, кил манытама. Аң күрен, ачаш-ха та эс. Шарламасты. Тәпелелле иртре.

Аркаш вәт вәл. Пирен ялта ун пек күнә ача та ҹук. Пәлтәп эпә, ухмах мар ңакан пек каччана алә-ран вәсертме...

Иксәмәрхе չәр қаңрәмәр. Юнашарах выртса ңывәртәмәр. Җәрәпхе паштататрәмәр. Хамәрән түй пирки, малаллаху пурнаң ңинчен, әңца, мәнле пурәнмалла пирки шуҳашларәмәр. Хитре ҹас пулчә паплах. Илемлә, таса түй-

Пурәнасса района пурәнат-пәр эпир. Аркашан аслашшә вәрәпра пулнә. Хәй вәхәтәнче әна пәр ңүләмләх хваттер панә. Җав хваттер пушах ларнә иккән. Пире кәтес. Мән тери саваңаң ку пиреншән. Җызырынче тупанчә. Унсаран Мускава өслеме каймал-лаччә, бетон урайәнче ңывәрса, асапланмативетчә. Түррәшкәр. Темле әңса пычә пире. Аптара-

эс, – үпкелет упашкам. – Аңстан мәнтәрланан капла? Җың! ая. Ман пек, күр. Җүң! ҹес аңса каять.

– Аюк. Кирлә марах. Лавкка сәрине ңихашан та юратман эп. Фу! Кай-ай...

– Нимән та єнланмасстан, – ал суплаты Аркаш.

Хәймапа сәра өсрә, өсрә. Үтлаши мәнтәрланнине курмасстан-ха, чан та, пит шамми-

– Куратап-ха, миңе сехетре ки-летән! – ҹунтанах тарәхса юлчә упашкам.

Атая. Иртсе каять. Аркаш – усал ҹынах мар, лаплантартах хама. Йәркеллә пултәрчә кәна... Как-нипүт... Турдәсам... Мана та телей парах. Тархасшан.

Күн пек пәлханнине астумастап та. Мәнле ялала пулчә ку? Тен, туйәнать ҹес? Манан нимән та ҹук-ҹек? Апла пулсан... Мән յашалтатай унта? Тем тесен та, ахали марах. Хәвәртраках сүтсе тәрәслеттермелле. Чәрем сик-се тухат пуль терәм. Түхәрсендөн та аванмарланатап... Бәснене мән. Бәснен өсө ҹавнашкан.

Ай-уй! Пәтәр пүс! «Вунултә эрнә», – терәц. Тә ёненмелле? Манан «хәнасем» ҹук-ха та. Эпә, иккән, сие юлнине пәлсесе тә юлайман. Аркаш ав ача усрала илесшән. Таң апра каларә ҹав, телей шырама каять тесе. Тәрәсех пулчә-ши? Тәрәсех ёнтә. Ёненес килмest, хәпәртенине вәссе каяс килет. Хайхи, тен, туй ҹасхине... Асамлә Сәр шывә һәрринче... Үтла хытә юратнине... Қаңе ҹаннипех та питә илемләччә вәт-ха! Шап-шурә туй кәпи... Юмахри ҹас... Эпир пәр тумлам та өсмен. Точнә...

Пәр купа анализ хүчесем ҹырса пачәц, витаминсем – тем тәрли та. Шута илчәц, ҹырчө-ҹырчәц. Апла-капла тессә. Ку юрат, ку юрамасты. Йывәр өслемелле мар, тарәхма, силләнне «категорически нельзя!» терәц.

Больнициән вәснә пек тухса чупрәм. Җула май лавкана көтәм. Мән түянас? Мән аса килет? А! Ҳуппү! Какай хулпәвә. Түрх ҹиес килсе кайрә. Киле сүтичен епле ҹатас? ҹук. Кирлә мар. Пыл? Килтекс пур. Банан? Фу! Апельсин, курага.

Хваттере пырса көнө ҹухне упашкам күпәста тураты. Яшки пәспанаты. Үмнене чөрүтти ҹаска янә.

– Әңца пултән? Қуы ҹунать. Кама куртап? – тәрүкәх темиже ыйту пачә ҳайхи.

(Вәсә пулать).

Лидия САРИНЕ

Сәр шывә һәрринче...

әмсем ҹаварса илчәпире. Нимәнле ҹапа-чу, хирәчүт пулмарә. Аплине манан пиләк ҹине хума ҹес ирек ыйтәр Аркаш. Әна ҹармарәм уш. Үйхи та питә канлә, тәләкә тет тутлапулчә ҹав ҹас. Ну, пултаратап та. Талант пур иккән манан та.

Мәнле пурәнә эпә үнсар, ҹак хытакта та вайлә алә-шар. Тәләннәтәп. Үнран лайәххи ңиста та ҹук. Симес пальто түяна пачә, шурә пушмак, түйра тәхәммалли! Түс-юлташа, тәваннәтene чөнгәмәр. Пире капла та лайәх. Кафере ларнипек ҹырлахмарәмәр-ха. Пәтәм ҹамәрхе пустарәнчә, өсмә-ҹиме илсә Сәр шывә һәррине вәстәртәмәр. Җәрәпхе юрә-кәвә кәрләрә, ирченек ташларә. Пәр вәсәм «йүйә! йүйә!» тесе կашкәрәшрә. Пүртә карталанса тәчәс, пире, «кәсән ҹынсөн», уйрәммән ташлаптара-ҹә. Вальс ҹаврәнән чухнек мана Аркаша вәшт! ҹекләр та ҹыран һәрринчен хыр ҹатләхнелле յәтә кайрә. Қашкәрәшрә, шашкәрәшрә: «Йүйә ытла! Пылака ҹитмest!» Ҳәлхине та чикмерә Аркаша. «Иккән выртса вицән тәрәп!» – կашкәрәт юлташә Вадим, хәрәнкәскер. Хальгин әна эпә әңстан ҹара-ҹә.

мәпәр капла пулсан. Атте-аннене пулшама тәтәшах яла ҹүрәтпәр, пуша вәхәтәра түс-юлташа шыва кәмә, шашлака ҹүрәтпәр.

Пурәнат-пәр ҹапла. Ик начаркка. Ҳаш чухнек Аркаш «пәчәк пәхаттир» ҹуратса парасса кәтет пулмалла. Мана ҹүрән пәхать, тем каласшан. Эпә сәмәхә тәхәртраках ҹүрәрәшрә. Җәрәпхе кәмәст. Йәваш-ха та.

– Итле-ха, Манечка, манан пәр шүхаш пур. Тавай, ҳәтланса пәхар? – тет вәл.

– Мәнле шүхаш?

– Ача усрала илер мар-и?

– Мәскәр? Әнланмара-мән, – чөрә сикме пүсләрә манан.

– Шүтләтәп, – мана күрентересрен та ҳәрать тата. – Пәлтән-и, ая пәр «метәт» туса пәхәнәр. Җәрапа ҳайма өсме тытәнәнәр. Ман шүхашпа, ку пүлшатех. Атту ытла начар эпир, иккәмәр та. Тен, мәнтәрланапәр?

– Ая – киләштеп унпа.

Хайхи ҹырларәмәр ҹес ҳаймапа сәра өсме... Мана ләкпентерет. Әпә сәра ҹине пәхма пултәймасстан.

– Ҫук, – тетәп. – Пәчченех өс.

Манран пулмас.

– Эй, мәнле тутлә, ҹакан пек усәлләя япала-ната өчеймestен та

сем тухса тәма пәрахрә. Эпә та начарланмасстан-ха, качча кайни киләшрә пулинек. Юлашки вәхәтра, тем, маттурланма пүсләрәм. Пәр ирхине ышра тем ышашлап! турә. Чәре сикме пүсләрә. Мәнән өплтерет ку? Нивушлә?! ҹук пуль? Кам пәлтә? Түятап-ке эпә, сывлама ыйвәр! Пулмапултәймассть, манан «хәнасем» та ҹук-ҹек?

– Әңца каләрланатан ирхе? – эпә тәхәннине асәрхәр Аркаш. – Эсәнәнән көп-иәм тәхәннине әңца ташларә. Җәрәпхе өслемелле мар, тарәхма, силләнне «категорически нельзя!» терәц.

– Әңца каләрланатан ирхе? – эпә тәхәннине асәрхәр Аркаш.

– Эсәнәнән көп-иәм тәхәннине әңца ташларә. Җәрәпхе өслемелле мар, тарәхма, силләнне «категорически нельзя!» терәц.

– Ҳайхи ҹав-и, ҹав-и, ҹав-и...

Хүрәннине ҹав-и...

– Җурханыннан ҹав-и...

АСАМРИ ЮРАСЕМ

Нумаий пулчә сире курманни

Пушкин ҹавашәсен хәна юрри Юрий Филипповна Елена Шурту юрләссә

Нумай пулчә сире курманни, Пари пәтти пәрле ҹименни.

Пирен тәләх тәнсем түрәп пуль,

Түпаймаскар каялла утрап пуль,

Пирен тәләх тәнсем түрәп пуль,

Түпаймаскар каялла утрап пуль.

Нумай пулчә сире курманни,

Пари сәри пәрле өсмәнни.

Пирен тәләх тәнсем түрәп пуль,

Ҫавсем патне ҹулсем хыврәп пуль.

Пирен тәләх тәнсем түрәп пуль,

Ҫавсем патне ҹулсем хыврәп пуль.

Емәрлекен өмәр иккә мар,

Пирен тәләх тәнсем түрәп пуль,

Пирен тәләх тәнсем түрәп пуль,

Турист ту тэррине хәпарать те кетүсө такапа шахматла вылини-не курать.
- Вайя мёнле пырат?
- Чиперех: така - таңа ёнтэ.
- Кам сөнгерет вара? Вайя шүчө мёнле?
- 2:2.

***

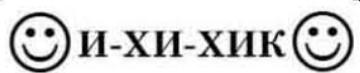
- Ситет арсынсем пирки каласса! Альяр Үсләх синчен са-мах пуслатнәр!
- Кәсәклә, унта арсынсем пурши?

***

- Чунам, торта мише пая ка-сас? Таваттә-е саккар-и?
- Таваттә ситет пулә, сак-каршёпхе сисе ярас сук.

***

Туй кепи-
сем сута-
тәп: 44,
46, 48, 50,
52, 54-меш
размер... Текех
кётмешкән вай юлмар...

Шаләвән пёр пайне арәмран пытарма тәв турәм. Анчаң та ёста хурас? Кивә телевизор ахалех ларнине аса илсе унан корпүсне уңырәм та пур саплас пайен айен-че вынаңаң пәхәр пралук чамак-ки јашне вынаңтартам.

Темише күн иртсен арәм савәнәшлән каларә:

- Тавар шырама пусларәм та...
Кивә телевизорта укса тупрәм...
Тавар шырать вәл! Телеви-
зорта...

***

Кил-сүрт хәрт-сүрчән днев-
никенчен:

Утә, 9. Дневник չырса пыма шүхшләрәм. Юлашки 150 ىул хүшинге мён пулнине аса таваттәп-ха, маларахи вара манасна. Ըырса пырам - кирлә пулә. Тетраде кил хүси хәрәмәнне вәрләрәм. Сисмә-ха.

Утә, 11. ԍыварма выртас умэн сават-сапана та սумарә. Уншан кил хүси хәрәмәнне хәлха չак-кине пытарса хутам. Шыратар... Кахаллансанх кайрә ку, кур-ха.

Утә, 12. Кичем. Хүса күшак-ке сөрәпе пәр-пәне хәваламалла вылгәрәмпәр. Хүса вәранчә, күшак тарапе та чалана хүпәр. Күшак мана тарәхрә. Ара, пәрле выля-рәмәр, јана կәна лекрә.

Утә, 14. Сөрәп, кичем пулса кайнине, сават-сапана көмсөрт-тертәм. Хүса утиялла пүсө չий-нек витене выртре. Күн пек չәмәлрах пулчёши? Кулашләсер вәл мәнән.

Утә, 15. Пачашка килчә, тәтәм-сөрәм каларса тултарчә. Малаш-не ѹалтак ўеркләлә пулассине каласа хәварчә. Мана тәтәмпе хәратайын-и вара?

Утә, 17. Шак тәрринчен ѹаке вазаны չәмәрсе пәрхәрәм. Кал-лех күшак лекрә. Хәл вәл мана тата ѹылларах тарәхать. Малтан-хи та иртсе пәтменчә-ха... Ай, аван мар...

Утә, 18. Кил хүси хәрәм пы-лесос хута ячә. Күшакла چәмәр крават айенче пәр сөхет ытла лартамәр. Эсремет машини... Юрә ёнтә, хәт күшакла мильтешрәмәр.

Утә, 21. Кил хүси хәрәм пы-лесоса ёслене хыссан дневни-ка аран шыраса тупрәм. Пирән пата темәнле арсын килсе сүрәм пусларә. Чечек парнелет. ԍывар-ма юлаты. Күшака унан пушмак-не ѫептәм ыйтрам. Малтанах итлесшән пулмарә-ха. Анчаң та эпә јана крават айне кусса кәнә теттине каларса пама шантар-тәм. Килешрә. Паллах, јана кал-лех лекрә. Хәл эпә күшакшән - чи усал ташман.

Утә, 22. Хәнәнхә йайлала сөрле кил хүси хәрәмне пәврәм. Җакән хыссан хайхи арсын пирән патрах пурәмна пусларә темел-ле. Хәрәмә хүтәлет имеш. Ту-пәннә Рэмбо!

Утә, 23. Сөрле арсынна хай-не пәврәм. Йайлалтар-са ситетчә вәл. Килә-штермestep эпә јана.

Утә, 24. Хваттерте тирпей-лерәм. Кил хүси хәрәм хәлә май չаккине тупаймасть. Јана күшак тула կаякан вырәна пәрхаса парасшән-ха...

Утә, 27. Экстрасенсем килчәс. Пүрнә тә хаш адресе каймаллин-не каларәм. Хиреслекен тупән-марә. Эпә кил хүси хәрәмән күкашшән чунә пулнине калаң. Ма сүяç-ши? Вәл икә ىул ка-яллах тухса кайрә күнтаң.

Утә, 29. Хәлә кил хүси хәрәм кәмака айне сөт лартса парать - эпә չаванта пурәнатап тесе шу-хашлат вәл. Түпнә ухмажа! Эпә хайене пәр крават չинче вырт-са тәнине тәшмәртмест та. Хайхи арсын текех չыварма юлма пә-рәхрә. Хәрать.

Утә, 30. Кил хүси хәрәм пур չөртә тे турәшем չакса түхрә. Пәхса չаврәтәм. Малтан хитре-рех ўкеретчә.

Авән, 2. ВДВшан!

Авән, 3. Кил хүси хәрәм күнәне күшака чупса шырапе - չүхална пүлә тесе хәрать иккен. Күшакла چәмәр күнәне шакара күлса лартамәр.

Авән, 5. Стелс-режима хута яма манинне пула мана кил хүси хәрәм асәрхәрә. Түрх парик-махерские չүснә сәрлама чупрә.

Авән, 9. Күшакла күнәне юрә юрласа лартамәр. Кил хүси хәрәм ветеринар патне чупрә. Күшак хәлә хайене мён та пулин касса илессинчен хәраса лараты.

Авән, 13. Кил хүси хәрәм сапах та сутса ячә хваттере. Вәт эсремет! Енер сывтуллашрәмәр. Күшакла կәвакарчәнсем урлә չыхану тытма калаң таталтамәр. Вәсем тухса кайна хыссан күшак кәмака айне вараласа хә-варнине асәрхәрәм. Вәт эсремет!

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىулах չапла...

***

Хәм пәлтәр мён тери ухмажа пулнине կәсал җана ѡланна-сан илтәм. Шел та, кашни ىула